

4. Data GISS: **GISS Surface Temperature Analysis**: Station Data [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://data.giss.nasa.gov/gistemp/station_data/

5. IPCC, 2007: **Climate Change 2007**: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, M.L. Parry, O.F. Canziani, J.P. Palutikof, P.J. van der Linden and C.E. Hanson, Eds., Cambridge University Press, Cambridge, UK, 976pp.

6. **Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Рівненській області за 2013 рік**. – Рівне, Департамент екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації, 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ecorivne.gov.ua/tmp/dopovid_2013.pdf

Рецензент: д.е.н., професор Римар М.В.

УДК 502.4(477)

I. I. ПАВЛОВА

КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

В статті дано аналіз структури природно-заповідного фонду України. Здійснено кількісну оцінку об'єктів природно-заповідного фонду за регіонами України. Визначено динаміку створення нових територій та об'єктів ПЗФ. Запропоновано заходи щодо формування інституціональних умов розширення існуючих та створення нових територій та об'єктів ПЗФ.

The article is an analysis of the structure of natural reserve fund Ukraine. Done quantitative assessment of the nature reserve fund for the regions of Ukraine. Determined the dynamics of new territories and protected areas proposed measures for creating institutional conditions to expand existing and create new areas and protected areas.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, кількісна оцінка, екомережа, національний парк, заповідна територія.

©Павлова І.І. – аспірант Національного університету водного господарства та природокористування

При формуванні екосистем кількісна оцінка природно-заповідних територій та об'єктів дає змогу проаналізувати їх сучасний стан, визначити їх функції, а також з'ясувати, чи можуть дані об'єкти входити до складу тієї, чи іншої екомережі.

Мета статті. Дослідження стану та здійснення кількісного аналізу територій та об'єктів природно-заповідного фонду з метою визначення динаміки їх створення.

Питанню дослідження в галузі заповідної справи присвячено роботи багато провідних вчених, зокрема, такі, як А.А. Блакберн, В.О. Боков, М.Д. Гродзинський, І.П. Ковальчук, В.М. Пашенко та багато інших.

Виклад основного матеріалу. Природно-заповідний фонд України (надалі – ПЗФ) станом на кінець 2013 року мав у своєму складі 8101 територію та об'єкт ПЗФ загальною (фактичною) площею 3,667 млн. га в межах сухопутної території України і 402,5 тис. га в межах акваторії Чорного моря. Відношення площі ПЗФ до площі держави ("показник заповідності") становить 6,08%.

Водночас в Україні діє 645 територій та об'єкти ПЗФ загальнодержавного значення: 19 природних і 4 біосферних заповідники, 48 національних природних парків, 309 заказників, 132 пам'ятки природи, 18 ботанічних садів, 7 зоологічних парків, 19 дендрологічних парків, 89 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Їх загальна площа становить 2144,49 тис. га (в межах території України), або 54,7% від усієї фактичної площі ПЗФ і 3,55% від площі України. Кількість територій і об'єктів ПЗФ місцевого значення становить 7456 одиниць площею 1,8 млн. гектарів.

Структура ПЗФ України має свої особливості. Вона включає 11 категорій територій і об'єктів загальнодержавного та місцевого значення. Серед них за кількістю найбільшу частку мають пам'ятки природи, заказники та заповідні урочища – разом близько 90% від кількості всіх існуючих об'єктів. За площею – 85,5% природно-заповідного фонду припадає на заказники та національні природні і регіональні ландшафтні парки.

Слід зазначити, що об'єкти ПЗФ підпорядковані таким міністерствам і відомствам: Мінприроди – 45 одиниць, в тому числі 4 установи знаходяться на території АР Крим, Держлісагентству – 11 одиниць, НАНУ – 5 одиниць, НААН – 2 одиниці, Державному управлінню справами – 5 одиниць, МОН – 2 одиниці.

За останні 5 років Мінприроди утворило 21 адміністрацію для установ національних природних парків, природного заповідника та ботанічного саду, що збільшило кількість установ у підпорядкуванні Мінприроди вдвічі. Найменшою – до 5% – вона є у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Черкаській Харківській областях, найбільшою – більше 12% – в Івано-Франківській, Хмельницькій, Закарпатській областях, а у м. Києві та м. Севастополі становить 14,9 та 30,3% відповідно.

Таблиця 1

Розподіл кількості та площі території і об'єктів природно-заповідного фонду за регіонами України (2010-2013 роки)

Адміністративні одиниці	01.01.2010			01.01.2011			01.01.2012		
	од.	га	%	од.	га	%	од.	га	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Вінницька	375	51063,3	1,9	395	51756,1	1,9	400	54181,9	2,0
Волинська	375	199198,8	9,9	376	222216,2	11	380	222354,1	11,0
Дніпропетровська	134	49725	1,6	139	57060,6	1,8	149	68447,8	2,1
Донецька	108	91252,5	3,4	112	91759	3,5	112	91759,1	3,5
Житомирська	203	126266,7	4,2	211	132105,9	4,4	213	135303,9	4,5
Закарпатська	451	167670,9	13,2	453	171417,3	13,4	456	176352,5	13,8
Запорізька	313	70176,8	2,6	314	121800,7	4,5	313	122000,6	4,5
Івано-Франківська	507	205743,1	14,8	509	217787,6	15,6	472	216038,5	15,5
Київська	168	100040	3,6	182	103838,7	3,7	187	111766,2	4,0
Кіровоградська	188	35178,4	1,4	197	36283	1,5	207	97304,7	4,0
АР. Крим	152	145273,4	5,5	155	150607,4	5,8	181	177720,4	6,8
Луганська	141	78177,5	2,9	150	80893	3	158	83852,2	3,1
Львівська	326	132692,8	6,1	329	146746,9	6,7	347	146784,7	6,7
Миколаївська	130	71803,2	2,9	133	72105,2	2,9	134	74492,3	3,0
Одеська	117	116375,4	3,5	120	144320	4,3	120	145445,1	4,4
Полтавська	363	130702,3	4,5	370	133134,3	4,6	384	142426,8	5,0
Рівненська	306	177682,5	8,8	306	177249,1	8,8	309	177567,5	8,6
Сумська	247	173854	7,3	250	175534,8	7,4	256	176239,3	7,4
Тернопільська	562	120966,2	8,8	573	122216,7	8,8	585	122565,1	8,9
Харківська	237	65701,2	2,1	238	72699,2	2,3	240	72858,1	2,3
Херсонська	78	216150,6	7,6	79	224171	7,9	79	224171	7,9
Хмельницька	491	306138,9	14,8	491	306138,3	14,8	499	306473,1	14,9
Черкаська	492	57013	2,7	500	60634,7	2,9	520	60910,5	2,9
Чернівецька	330	96448,1	11,9	331	103567,3	12,8	331	103598,5	12,8
Чернігівська	654	244439,4	7,7	656	244665,1	7,7	656	244665,6	7,7
м. Київ	148	12055,2	14,4	159	12054,6	14,4	172	12452,54	14,9
м. Севастополь	11	26157,1	30,3	11	26157,1	30,3	11	26157,1	30,3
Всього:	7607	3267947	5,4	7739	3459353,2	5,7	7858	3588889,7	5,9
Чорне море	1	402500		1	402500		1	402500	

продовження табл. 1

Адміністративні одиниці	01.01.2013			01.01.2014		
	од.	га	%	од.	га	%
1	11	12	13	14	15	16
Вінницька	403	54428,4	2,1	406	59511,5	2,3
Волинська	384	219727	10,9	384	219244,1	10,9
Дніпропетровська	156	74408,7	2,3	172	89392,9	2,8
Донецька	114	91830,8	3,5	117	92959,2	3,5
Житомирська	221	136582	4,6	221	136582	4,6
Закарпатська	484	177521,8	13,9	459	177487,8	13,9
Запорізька	316	122152,1	4,5	331	123228,8	4,5
Івано-Франківська	516	218825,2	15,7	517	218825,6	15,7
Київська	194	112134,2	4,0	194	112136,4	4,0
Кіровоградська	215	98524,2	4,0	221	99408,2	4,0
АР. Крим	183	216252,9	8,3	196	219310,3	8,4
Луганська	168	87970,4	3,3	183	91187,4	3,4
Львівська	347	146785,2	6,7	347	146778,8	6,7
Миколаївська	134	74493,1	3,0	140	75450,3	3,1
Одеська	124	150842,9	4,5	123	150842,9	4,5
Полтавська	384	142426,9	5,0	387	142404,2	5,0
Рівненська	310	172692,5	8,6	310	172692,5	8,6
Сумська	256	176239,3	7,4	260	176300,9	7,4
Тернопільська	597	122616,1	8,9	599	122614,2	8,9
Харківська	241	73842,2	2,4	242	74151,3	2,4
Херсонська	79	224171	7,9	79	224171,0	7,9
Хмельницька	517	306477,1	14,9	522	312476,7	15,2
Черкаська	521	63087,5	3,0	522	63095,3	3,0
Чернівецька	331	103598,5	12,8	331	103598,6	12,8
Чернігівська	656	244662,6	7,7	656	244662,6	7,7
м. Київ	172	12452,3	14,9	172	12444,7	14,9
м. Севастополь	11	26157,1	30,3	12	26157,1	30,3
Всього:	8032	3650912,1	6,05	8101	3667388,0	6,08
Чорне море	1	402500		1	402500	

Примітка: складено автором на основі джерел [1, 2, 3, 4]

Як бачимо, в різних регіонах України показник заповідності становить від 2,25 до 15,71%. При цьому, в тринадцяти областях України він становить всього до 5%, у 8 областях та Автономній Республіці Крим знаходиться в межах – 5-12%, і тільки у чотирьох областях та містах Києві і Севастополі – перевищує 10%.

Однак, як свідчать результати досліджень в останні роки в Україні відбулися збільшення площі територій ПЗФ шляхом створення нових та розширення існуючих територій та об'єктів ПЗФ на площі, що складає 399,4 тис. га, або 0,68 % території держави (таблиця 1).

Таблиця 2

Динаміка створення нових територій та об'єктів ПЗФ в регіонах України в період 2010-2013 років

Адміністративні одиниці	Створено нові території та об'єкти ПЗФ у 2010 році			Створено нові території та об'єкти ПЗФ у 2011 році			Створено нові території та об'єкти ПЗФ у 2012 році			Створено нові території та об'єкти ПЗФ у 2013 році		
	од.	га	%	од.	га	%	од.	га	%	од.	га	%
Вінницька	20	692,8	0	5	2425,8	0,1	3	246,5	0,1	3	5083,1	0,2
Волинська	1	23017,4	1,1	4	137,9	0	4	-2627,1	-0,1	0	-482,9	0
Дніпропетровська	5	7334,8	0,2	10	11387,2	0,3	7	5960,9	0,2	16	14984,2	0,5
Донецька	4	506,5	0,1	0	0,1	0	2	71,7	0	3	1128,4	0
Житомирська	8	5839,2	0,2	2	3198	0,1	8	1278,1	0,1	0	0	0
Закарпатська	2	3746,4	0,2	3	4935,2	0,4	28	1169,3	0,1	-25	-34	0
Запорізька	1	51623,9	1,9	-1	199,9	0	3	151,5	0	15	1076,7	0
Івано-Франківська	2	12044,5	0,8	-37	-1749,1	-0,1	44	2786,7	0,2	1	0,4	0
Київська	14	3798,7	0,1	5	7927,5	0,3	7	368	0	0	2,2	0
Кіровоградська	9	1104,6	0,1	10	61021,7	2,5	8	1219,5	0	6	884	0
АР. Крим	3	5334	0,3	26	27113	1	2	38532,5	1,5	13	3057,4	0,1
Луганська	9	2715,5	0,1	8	2959,2	0,1	10	4118,2	0,2	15	3217	0,1
Львівська	3	14054,1	0,6	18	37,8	0	0	0,5	0	0	-6,4	0
Миколаївська	3	302	0	1	2387,1	0,1	0	0,8	0	6	957,2	0,1
Одеська	3	27944,6	0,8	0	1125,1	0,1	4	5397,8	0,1	-1	0	0
Полтавська	7	2432	0,1	14	9292,5	0,4	0	0,1	0	3	-22,7	0
Рівненська	0	-433,4	0	3	318,4	-0,2	1	-4875	0	0	0	0
Сумська	3	1680,8	0,1	6	704,5	0	0	0	0	4	61,6	0
Тернопільська	11	1250,5	0	12	348,4	0,1	12	61	0	2	-11,9	0
Харківська	1	6998	0,2	2	158,9	0	1	984,1	0,1	1	309,1	0
Херсонська	1	8020,4	0,3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Хмельницька	0	-0,6	0	8	334,8	0,1	18	4	0	5	5999,6	0,3
Черкаська	8	3621,7	0,2	20	275,8	0	1	2177	0,1	1	7,8	0
Чернівецька	1	7119,2	0,9	0	31,2	0	0	0	0	0	0,1	0
Чернігівська	2	225,7	0	0	0,5	0	0	-3	0	0	0	0
м. Київ	11	-0,6	0	13	397,94	0,5	0	-0,24	0	0	-7,6	0
м. Севастополь	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Всього:	132	191406,2	0,3	119	129536,5	0,2	174	62022,4	0,15	69	16475,9	0,03
Чорне море	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Примітка: складено автором на основі джерел [1, 2, 3, 4]

На сьогодні ведеться робота щодо створення нових та розширення існуючих територій і об'єктів ПЗФ загальною площею близько 600 тис. гектарів. Підготовлено та знаходиться на стадії погодження із заінтересованими місцевими органами влади і самоврядування, користувачами земельних ділянок матеріали проектів щодо створення 6 територій ПЗФ загальнодержавного значення загальною площею 280 тис. гектарів (таблиця 2). Поряд з цим

розробляються матеріали проектів створення/розширення низки територій та об'єктів ПЗФ в різних регіонах України загальною площею близько 300 тис. гектарів.

Ведеться робота щодо погодження указів Президента України, проектів щодо створення нових/розширення існуючих територій та об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення:

- «Про території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення» (створення 3-х об'єктів та розширення 1-го);

- «Про території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення» (створення 17-и об'єктів);

- «Про розширення природного заповідника «Єланецький степ» (розширення території заповідника в Миколаївській області на 1335 га);

- «Про створення Чорнобильського біосферного заповідника» загальною площею 227 тис. га.;

- «Про створення національного природного парку «Кремінські ліси» (Луганська область, 7 тис. га).

Поряд з цим здійснюються роботи щодо: створення національних природних парків: «Нижньодніпровський» площею (80 тис. га), «Нобельський» площею (15 тис. га), «Дніпровсько-Тетерівський» площею (30 тис. га), «Соколіні гори» - (10 тис. га), «Верхнє Побожжя» - (8 тис. га), «Західне Побужжя» - (10 тис. га), «Холодний яр», «Бойківщина», «Дністрвський-Чайковицький», Поліського біосферного заповідника;

- розширення національних природних парків: «Олешківські піски», «Нижньосульський», «Кременецькі гори», «Черемоський», «Дністровський каньйон», «Верховинський», «Вижницький», «Дворічанський», «Ужанський», «Карпатський» тощо.

До першочергових заходів формування інституціональних умов створення нових/розширення існуючих територій та об'єктів ПЗФ слід віднести:

- відновити систему створення територій та об'єктів ПЗФ на місцевому рівні шляхом передачі повноважень від ліквідованих територіальних органів Мінприроди до облдержадміністрацій;

- розробити та затвердити на державному рівні перспективні переліки нових територій та об'єктів ПЗФ на державному та місцевому рівнях;

- забезпечити включення питань створення та управління територіями і об'єктами ПЗФ в регіональні стратегії та програми розвитку;

- розробити та затвердити на індикативні показники щодо збільшення площі ПЗФ адміністративно-територіальних одиниць та переліки заповідних територій та об'єктів, які планується створити на загальнодержавному і місцевому рівнях у кожній області відповідно до індикативних показників визначених Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385;

- здійснювати заходи щодо розширення територій та об'єктів ПЗФ з метою забезпечення їх ландшафтної цілісності, природної репрезентативності, збереження видів флори і фауни, природних оселищ.

Висновок. Отже, дослідження стану територій та об'єктів природно-заповідного фонду та кількісний аналіз свідчить про те, що в останні роки в Україні відбулося їх збільшення.

Бібліографія

1. Блэкберн А. А. **Сравнительный анализ природно-заповедного фонда Польши, Украины в аспект формирования национальных экологических статей** / А. А. Блэкберн, Т. С. Карпова // Заповідна справа України. – 2009. – Т.15. – Вип. 2, – С. 1-8.

2. Ковальчук І. П. **Природно-заповідний фонд території Мізоцького Князю: сучасний стан, його картографічна модель, шлях оптимізації функціонування** / І. П. Ковальчу, Ю. М. Андрейчук, Б. С. Жданюк // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. – 2012. - №9 – С. 374-381.

3. **Щорічний статистичний збірник України. Заповідники та національні природні парки України у 2010 році.** – К., С. 14. – 2011 (вих.. № 06/5-3/98 від 17 01.2011). [Електронний ресурс] – Режим доступу. : http://www.http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_Ukr.htm

4. **Щорічний статистичний збірник України. Заповідники та національні природні парки України у 2011 році.** – К., С – 24. – 2012 (вих.. № 06/4-27/108 від 20.01.2012). [Електронний ресурс] – Режим доступу. : http://www.http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_Ukr.htm

5. **Щорічний статистичний збірник України. Заповідники та національні природні парки України у 2012 році.** – К., С – 24. – 2013 (вих.. № 06.04-27/128 від 19.02.2013). [Електронний ресурс] – Режим доступу. : http://www.http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_Ukr.htm

6. Щорічний статистичний збірник України. **Заповідники та національні природні парки України у 2013 році.** – К., С – 27. – 2014 (вих.. № 06.4-36/51 від 26.02.2014). [Електронний ресурс] – Режим доступу. : [http://www. http://ukrstat.org/uk/ druk/publicat/ Arhiv_u/01/Arch_Ukr_.htm](http://www.ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_Ukr_.htm)

Рецензент: д.е.н., професор Кравців В. С.

УДК 330.15:504.062

О. А. ПАШЕЧКО

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ

У статті досліджено організаційні засади формування еколого-економічного механізму раціонального використання енергетичних ресурсів. За результатами дослідження запропоновано системний підхід до формування та реалізації еколого-економічного механізму раціонального використання енергетичних ресурсів. Розроблено шляхи забезпечення якісного управління раціональним використанням енергетичних ресурсів через прогнозування стану навколишнього природного середовища внаслідок використання сільськогосподарських земель для вирощування біомаси під енергетичні потреби регіону.

This article deals with organizational grounds of formation of ecological and economic mechanism of energy resources rational use. A systematic approach to the development and implementation of ecological and economic mechanism of energy resources rational use have been proposed. The ways of providing good management of energy resources rational use through forecasting the environment as a result of agricultural lands use to grow biomass on the region energy needs.

Ключові слова: еколого-економічний механізм, енергетичні ресурси, раціональне енергокористування, енергозбереження, енергоефективність.

©Пашечко О. А. – здобувач Національного університету водного господарства та природокористування